

УДК 372.882
ББК 74.263
П18

Серія «Усі уроки»
Заснована 2010 року

Паращич В. В.

П18 Усі уроки зарубіжної літератури. 8 клас. II семестр : [Текст] / В. В. Паращич. — Х. : Вид. група «Основа», 2016. — 255, [1] с. : іл., схеми, табл. — (Серія «Усі уроки»). ISBN 978-617-00-2690-3.

Посібник складено згідно з новою програмою Міносвіти. Орієнтовні календарне планування та плани-конспекти уроків для викладання зарубіжної літератури у 8-х класах шкіл з українською мовою навчання (II семестр) розроблені з урахуванням новітніх підметодик і містять увесь матеріал, що є необхідним для проведення уроку зарубіжної літератури на найвищому рівні. Творчий учитель може доповнити запропоновані автором форми й методи роботи власними напрацюваннями, зважаючи на рівень навчальних досягнень учнів конкретного класу.

Компакт-диск містить усі тексти художніх творів із зарубіжної літератури за програмою для 8-го класу.

Для вчителів зарубіжної літератури загальноосвітніх навчальних закладів і студентів відповідного фаху педагогічних вишів.

УДК 372.882
ББК 74.263

Настоящее пособие составлено согласно новой программе Минобразования. Ориентировочные календарное планирование и планы-конспекты уроков для преподавания зарубежной литературы в 8-х классах школ с украинским языком обучения (II семестр) разработаны с учётом новейших методик и содержат весь материал, необходимый для проведения урока зарубежной литературы на самом высоком уровне. Творческий учитель может дополнить предложенные автором формы и методы работы собственными наработками, учитывая уровень учебных достижений учащихся конкретного класса.

Компакт-диск включает все тексты художественных произведений из курса зарубежной литературы по программе для 8-го класса.

Для учителей зарубежной литературы общеобразовательных учебных заведений и студентов соответствующей специализации педагогических вузов.

ISBN 978-617-00-2690-3

© Паращич В. В., укладання, 2016
© Корягін В. О., макет обкладинки, 2016
© ТОВ «Видавнична група «Основа»», 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНЕ ПЛАНУВАННЯ	8
ОРІЄНТОВНІ ПЛАНИ-КОНСПЕКТИ УРОКІВ	11
Література Відродження	11
Урок 34. Епоха Відродження (Ренесансу) в Європі. Гуманізм. Культ античності. Характерні риси ренесансної культури і літератури	11
Урок 35. Мистецтво доби Відродження. <i>Розвиток мовлення</i>	22
Урок 36. Франческо Петрарка. Сонет № 61. Історія кохання в сонетах Ф. Петрарки. Образи ліричного героя та героїні	27
Урок 37. Франческо Петрарка. Сонети № 61, 132. Утілення гуманістичних ідеалів у поезії митця. Структура сонетів Ф. Петрарки	34
Урок 38. Вільям Шекспір. Сонет № 66. Виняткова роль В. Шекспіра в розвитку англійської національної літератури та світового мистецтва	37
Урок 39. Вільям Шекспір. Сонети № 116, 130. Основні теми сонетів В. Шекспіра — кохання до «смаглявої леді», дружба. Відображення внутрішнього світу ренесансної людини (описи природи, змалювання сили почуттів та ін.). Художні особливості сонетів В. Шекспіра	49
Урок 40. Трагедія «Ромео і Джульєтта» В. Шекспіра. Історія створення. Конфлікт справжнього почуття і забобонів	55
Урок 41. Трагедія «Ромео і Джульєтта» В. Шекспіра. Оспівування чистого пристрасного кохання Ромео і Джульєтти, вплив кохання на людську особистість (зміни в характерах головних героїв, їхня еволюція)	62

Урок 42. Трагедія «Ромео і Джульєтта» В. Шекспіра. Трактатування фіналу. Гуманістична цінність трагедії В. Шекспіра, її популярність серед різних поколінь	68
Урок 43. Мігель де Сервантес Сааведра «Дон Кіхот» (I частина). Історія створення роману, його зв'язок із лицарськими романами, пародійний характер	75
Урок 44. Мігель де Сервантес Сааведра «Дон Кіхот» (I частина). Особливості сюжету і композиції твору. Конфлікт високих прагнень Дон Кіхота і буденної дійсності, неможливість реалізувати ідеали героя	84
Урок 45. Мігель де Сервантес Сааведра «Дон Кіхот» (I частина). Дон Кіхот і Санчо Панса — парні образи, у яких утілено високу мрію і прагматизм. «Донкіхотство»	90
Урок 46. Мігель де Сервантес Сааведра «Дон Кіхот» (I частина). Синтез різних жанрових ознак у романі (героїчного епосу, лицарського, авантюрно-пригодницького, філософського роману, пародії). Широта філософського змісту твору, можливість його різних тлумачень. Популярність вічних образів	93
Урок 47. <i>Контрольна робота</i> за темою «Література Відродження»	102
Література бароко і класицизму	106
Урок 48. Бароко як літературно-мистецький напрям. Презентація творчо-дослідницького культурологічного міні-проекту	106
Урок 49. Із лірики європейського бароко. Луїс де Гонгора-і-Арготе «Галерник». Утілення у вірші провідних тем барокової літератури: людина і Доля, блукання людини у Всесвіті, залежність від вищих сил, драматизм духовного життя. Символіка твору. Образ ліричного героя	114
Урок 50. <i>Позакласне читання</i> . Джонн Донн «Священні сонети» (19-й сонет «Щоб мучить мене...»). Напруження почуттів ліричного героя. Символіка. Поетична мова	119

Урок 51. Мольєр — майстер класицистичної комедії	126
Урок 52. Мольєр «Міщанин-шляхтич». Художнє новаторство Мольєра у драматургії, вплив його відкриттів на світове театральне мистецтво. Сюжет	134
Урок 53. Мольєр «Міщанин-шляхтич». Тематика і проблематика твору, його загальнолюдське значення	138
Урок 54. Мольєр «Міщанин-шляхтич». Основні образи комедії (пан Журден, пані Журден, граф Дорант, графиня Дорімена, Клеонт та ін.)	144
Урок 55. Мольєр «Міщанин-шляхтич». Основні та другорядні образи комедії	151
Урок 56. Мольєр «Міщанин-шляхтич». Засоби комічного (гумор, іронія, сатира, сарказм)	155
Урок 57. <i>Розвиток мовлення.</i> Комедія Мольєра «Міщанин-шляхтич»	160
Урок 58. <i>Позакласне читання.</i> П'єр-Огюстен Карон де Бомарше «Севільський цирульник»	166
Урок 59. <i>Контрольна робота</i> за темою «Література бароко і класицизму»	197
 Література ХХ–ХХІ ст. У пошуках себе і високого польоту	
Урок 60. Антуан де Сент-Екзюпері «Маленький принц» . . .	200
Урок 61. Людські взаємини, моральні цінності в казці-притчі Антуана де Сент-Екзюпері «Маленький принц»	208
Урок 62. Філософський зміст твору Антуана де Сент-Екзюпері «Маленький принц»	210
Урок 63. Антуан де Сент-Екзюпері «Маленький принц». Художні образи	216
Урок 64. Річард Бах «Чайка Джонатан Лівінгстон». Сюжет твору Р. Баха як філософська метафора людського буття. Алегоричні образи повісті	223
Урок 65. Річард Бах «Чайка Джонатан Лівінгстон». Утілення прагнення до високої мети в образі чайки Джонатана. Художній конфлікт і можливість його подолання. Ознаки притчі у творі	230

Урок 66. <i>Розвиток мовлення.</i> «Добре бачить тільки серце. Найголовнішого очима не побачиш...» (<i>А. де Сент-Екзюпері</i>)	235
Урок 67. <i>Позакласне читання.</i> Барбара Космовська «Буба», «Буба: мертвий сезон». Художній світ Б. Космовської. Батьки — діти, діди — онуки. Ідея поваги й любові до людини. Сімейні цінності у творі	237
Урок 68. <i>Контрольна робота</i> за темою «Література XX–XXI ст. У пошуках себе і високого польоту»	245
Узагальнення та систематизація знань, умінь і навичок, набутих учнями впродовж навчального року	248
Уроки 69–70. Турнір книголюбів	248
ЛІТЕРАТУРА	254

ПЕРЕДМОВА

ШАНОВНІ КОЛЕГИ!

Це видання укладено відповідно до оновленої чинної програми із зарубіжної літератури для 5–9-х класів, ухваленої Міністерством науки і освіти України. Посібник, який ви тримаєте у руках, ґрунтується на оновленій концепції та новітніх підходах до вивчення зарубіжної літератури — розглядати художні твори не окремо, а в широкому мистецькому контексті («Література і культура», далі — *ЛК*), з елементами компаративістики («Елементи компаративістики», далі — *ЕК*), зі з'ясуванням українських зв'язків у світовому літературному процесі («Україна і світ», далі — *УС*), спираючись на словникову роботу («Теорія літератури», далі — *ТЛ*).

Матеріал, призначений для вивчення у II семестрі, розподілений на три тематичні блоки, наприкінці кожного запропоновано тестову контрольну роботу у двох варіантах. Семестр завершується «Турніром книголюбів», під час якого в ігровій формі з'ясовуються читацькі вподобання учнів і підбиваються підсумки всього навчального року (узагальнюються знання, уміння та навички, набуті учнями впродовж року).

Плани-конспекти уроків мають як традиційну, так і нетрадиційну форму (презентація творчого проекту, рольова гра, урок-інсценізація та ін.); багато уваги приділено інтерактивним вправам («Мозковий штурм», «Займи позицію», «Мікрофон», «Сонечко») та міні-диспутам, а також завданням пошуково-дослідницького й аналітичного характеру (складанню опорних схем, паспортів-характеристик і порівняльних характеристик героїв художніх творів), розв'язанню проблемних питань тощо.

Запропонований у цьому виданні матеріал творчий учитель може використовувати під час підготовки до уроку та його проведення як повністю, так і частково (доповнюючи власними напрацюваннями та зважаючи на рівень навчальних досягнень учнів конкретного класу).

Щиро сподіваюся, що цей методичний посібник допоможе вам якісніше та швидше підготуватися до уроку зарубіжної літератури у 8-му класі, сприятиме пошуку вами нових творчих підходів до проведення уроку на якісно новому рівні.

Бажаю творчих успіхів і натхнення, гарних учнів, наснаги, сил і здоров'я!

З повагою, авторка

ОРІЄНТОВНІ ПЛАНИ-КОНСПЕКТИ УРОКІВ

ЛІТЕРАТУРА ВІДРОДЖЕННЯ

УРОК 34

Тема. Епоха Відродження (Ренесансу) в Європі. Гуманізм. Культ античності. Характерні риси ренесансної культури і літератури

Мета:

- **навчальна:** ознайомити учнів з особливостями епохи Відродження, основними ідеями та характерними рисами культури й літератури цієї доби;
- **розвивальна:** розвивати образне, критичне мислення учнів, навички самостійної роботи та роботи в групах із додатковими джерелами інформації, виокремлення головного та створення презентації з теми, уміння систематизувати й узагальнювати;
- **виховна:** прищеплювати учням почуття поваги до духовних надбань минулого, естетичний смак, гуманістичне світобачення.

Теорія літератури: історичний і культурний контекст, традиції, новаторство.

Обладнання: мапа Європи часів Відродження; портрети відомих учених, митців цієї епохи; відеопрезентації за темою уроку (*за можливості*); ІКТ.

Підготовча робота: учитель на початку II семестру дає 7–9 учням індивідуальне завдання підготувати повідомлення (*за можливості* — відеопрезентації) про особливості епохи Відродження та її найвидатніших митців, про географічні та наукові відкриття тієї доби (*див. у «Ході уроку»*).

Тип уроку: урок-конференція (нетрадиційний урок).

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети уроку

Учитель. Європейська культура доби Відродження складається з двох видатних епох — Відродження та бароко. Колискою мистецтва епохи Відродження, або Ренесансу, вважають Італію.

Саме італійські майстри знову відкрили мистецтво Давньої Греції та Давнього Риму, звідки й назва — «Відродження». Нове мистецтво виникло на засадах гуманізму. Гуманісти проголошували найвищою цінністю людину, вважали, що вона має незаперечне право на вільний розвиток і реалізацію своїх можливостей. Видатним майстрам Ренесансу була притаманна різнобічність обдарувань: вони поєднували заняття живописом, архітектурою, скульптурою, літературою, філософією з вивченням точних наук. Творчість майстрів епохи Відродження заклала підвалини європейської культури нового часу. Про досягнення цієї епохи, про фантастичний злет наукової та мистецької думки у ті часи — наш урок-конференція.

III. КОНФЕРЕНЦІЯ НА ТЕМУ «ЕПОХА ВІДРОДЖЕННЯ (РЕНЕСАНСУ) В ЄВРОПІ»

Повідомлення (відеопрезентація¹) за темою уроку

Учитель. *Епоха Відродження — важливий етап у культурному розвитку Європи.* Межею між Середньовіччям і Новим часом історіографи вважають першу буржуазну революцію загальноєвропейського значення — Англійську революцію 1640–1660 рр., а також завершення першої загальноєвропейської — Тридцятирічної — війни (1648).

Найвищого розквіту мистецтво Відродження сягнуло за часів Високого Відродження (кінець XV — перші десятиріччя XVI ст.) — золоті доби італійської літератури, образотворчого мистецтва, філософії та науки.

Це були часи титанів Відродження, що заклали підвалини нового розуміння світу та місця людини в ньому. Під впливом Італії мистецтво Відродження поширилось у країнах Північної Європи. Тут на становлення нової культури вирішальний вплив мала не антична спадщина, а християнство.

Доба Відродження започаткувала суттєві зрушення у світогляді людей, їхніх релігійних і політичних переконаннях. Розпочалося формування нового типу людини, яка вже була духовно розкріпаченою й упевненішою у собі, ніж раніше. Нові ідеї торували шлях у боротьбі з офіційним релігійним ученням, готуючи переворот

¹ Тут і далі прослуховування та перегляд будь-яких аудіо- й відеофрагментів відбуваються за наявності в школі технічних можливостей. У разі відсутності необхідного технічного оснащення доречно демонструвати наочність у вигляді відповідних ілюстрацій, репродукцій картин та ін.

у світогляді людей, що відбувся за три роки Реформації. Саме тому цей період називають епохою Відродження і Реформації.

1-й учень. *Леонардо да Вінчі* (1452–1519) народився у Флоренції. У 14-річному віці він почав навчатися живопису. Проте на цьому не зупинився — упродовж усього життя наполегливо вивчав різні науки. Мабуть, немає галузі людських знань, якою не цікавився б Леонардо. Він вивчав математику, анатомію, різні галузі техніки, будував літальні апарати й підводні човни, у його записах можна знайти описи гелікоптера, парашута, автомобіля, отруйних газів, телефону тощо. Безмежність його знань вражала тоді і вражає тепер.

Леонардо-живописець працював дуже повільно, постійно шукаючи, експериментуючи. Живопис був для нього засобом пізнання світу. Він вдивлявся в обличчя людей, прагнучи зрозуміти їхній внутрішній світ і перенести у свої картини. Загалом він написав близько півтора десятка картин, але кожна з них стала неперевершеним твором високого мистецтва.

В одному зі своїх ранніх творів «Мадонна з квіткою» Леонардо відмовився від звичного зображення сумної й задумливої Мадонни: він зобразив її життєрадісною, сповненою жіночої краси. У цій картині він уперше використав світлотінь для оживлення об'єкта.

У період розквіту свого таланту Леонардо створив фреску на біблійну тему «Таємна вечеря» (1495–1497). В основі фрески — євангельський сюжет про те, як під час вечері перед стратою Христос повідомив учнів, що один із них зрадить його. Вирази обличчя учнів Христа сповнені обурення, здивування, а спотворене жахом обличчя Іуди передано вражаюче реалістично.

Одним із найвідоміших творів Леонардо став портрет Мони Лізи, дружини купця дель Джокондо. Цей твір вважають першим у західноєвропейському живописі психологічним портретом. Живописець зумів зосередити увагу глядача не на зовнішній привабливості Мони Лізи, а на її внутрішньому світі. Вдивляючись в її обличчя, відчуваєш волю та інтелект; здається, що не її розглядає глядач, а вона з ледь прихованою усмішкою слідкує за ним. Сьогодні ця картина знаходиться в паризькому музеї — Луврі. У цю картину закохувались, її ненавиділи, через неї кінчали життя самогоубством, але остаточно зрозуміти й розгадати її таємницю так і не змогли.

Леонардо мав гордий та незалежний характер. Упродовж усього життя поневірявся, не бажаючи служити нікому, і помер на чужині, у Франції, 2 травня 1519 року.

2-й учень. *Мікеланджело Буонарроті (1475–1564)*. Якщо Леонардо мав вдачу мислителя, то Мікеланджело — вічного бунтівника. Він постійно боровся проти заздрощів, нерозуміння, навіть проти самого себе і довів, що людина може зробити неможливе навіть за своє коротке життя.

Мікеланджело зробив предметом своїх творів людину. Жоден пейзаж не цікавив майстра — тільки зображення прекрасного людського тіла. У величому мармуровому «Давиді» п'яти метрів заввишки він, у супереч біблійному міфологічному образу хлопчика, а розквітлого юнака, сповненого титанічної сили. Ця статуя стала водночас і символом повернення античної краси до мистецтва, і ідеалом нової людини, втіленням непохитної волі та могутності.

Працюючи над розписом плафона Сікстинської капели, Мікеланджело самотужки із 1508-го по 1512 р. розписав 600 квадратних метрів стелі на висоті 18 метрів сюжетами з біблійних міфів. Проте його композиції далекі від традиційного релігійного змісту: вони є гімном людській величі та красі.

Таку саму силу й натхнення вклав він у створення фігури Мойсея для могили Папи Юлія II. У трактуванні Мікеланджело Мойсей — це могутній вождь, якого в ті часи так не вистачало пошматованій Італії.

Мікеланджело був найбільш незалежним із-поміж митців італійського Відродження. На прохання Папи Римського зробити його величезну статую відповів у листі: «Про те, що робити або не робити, дозвольте вирішувати тому, хто до цього причетний».

Мікеланджело підніс мистецтво скульптури на новий рівень. Колись, розглядаючи античну статую, він зазначив, що її автор «...знав більше, ніж сама природа». Ці слова можна сказати і про самого Мікеланджело.

3-й учень. *Рафаель Санті (1483–1520)*. Його називали світлим генієм італійського Відродження, який спромігся поєднати дух античності з духом християнства. За своє коротке життя Рафаель зумів зробити дуже багато як художник. У своїх творах він показав найтонші відтінки людських почуттів, духовну й фізичну красу персонажів. Цей новий ідеал людини він утверджував насамперед у портретах і численних зображеннях Мадонни. Вершиною творчості Рафаеля вважають створену 1513 року «Сікстинську Мадонну». Цікавою є композиція картини: розкривається завіса, і ми бачимо жінку, яка тримає перед собою дитину; жінка водночас і віддає свого малюка, і хоче утримати його, в її погляді — сум, тривога за долю немовляти, якого вона жертвує в ім'я

спасіння людства. Ми бачимо не просто Мадонну, а жінку, матір, що страждає, як і кожна людина. У створенні узагальненого образу ідеальної людини — головний сенс творчості Рафаеля.

4-й учень. *Тиціан Вечелліо* (бл. 1476/1477 (або 1480) — 1576) був найвідомішим італійським художником венеціанської школи. Багато уваги Тиціан приділяв біблійним сюжетам («Христос і Магдалена», «Покладення в труну»). Його образи сповнені внутрішнього спокою, краси, випромінюють світло.

Неперевершених висот досяг Тиціан у мистецтві портрета. Йому таланило відтворювати різні, іноді суперечливі, риси характеру героїв: велич, скнарність, підозрілість, лицемірство, хитрість тощо. Художник відкривав у своїх героях те, що вони намагалися приховати, і знаходив неповторні, ледь помітні засоби, щоб це передати. Для його портретів завжди був характерний домінуючий колір, що повторювався у відтінках. Найвідоміші з портретів Тиціана — «Іпполіто Медичі», «Карл V». Особливо цікавим є портрет «Папа Павло III із племінниками», у якому автор зумів показати зіткнення трьох різних характерів, жоден із яких не бажає примиритися з іншим. Творчість Тиціана значно вплинула на митців інших країн — Рубенса, Веласкеса, Рембрандта та ін.

Учитель. Можемо зробити висновок. Видатні майстри італійського Високого Відродження своєю творчістю утвердили в суспільстві нові ідеали, нові погляди на людину та її місце в навколишньому світі.

5-й учень. *Північним Відродженням* називають культуру Ренесансу у країнах, розташованих на північ від Італії: у Німеччині, Нідерландах, Франції й Англії. У цих країнах культура Відродження мала не таке поширення, як в Італії. Але й тут були творчі світових шедеврів. Північне Відродження, на відміну від італійського, натхнення черпало не лише в античності, а і в готиці та працях середньовічних богословів.

Найвизначнішим мислителем Північного Відродження був *Еразм Роттердамський*, якого називали королем гуманістів.

У мистецтві Північного Відродження провідна роль належала живопису. Вже у XV ст. повною мірою розквітло мистецтво Нідерландів, а кінець XV — перша половина XVI ст. — це золота доба німецького живопису. Серед кращих майстрів — *Лукас Кранах Старший*, який написав відомий портрет Лютера, а також *Ханс Хольбейн Молодший*, який став придворним майстром англійських королів і досягнув досконалості у створенні портретів. Дивне поєднання світу відкривають картини художника *Яна ван Ейка*, який працював у першій половині XV ст. Люди, яких він

зображав, часто були некрасивими. Навіть Богородиця на його картинах позбавлена правильних рис: її обличчя скоріше мило-виде, ніж красиве. Досягненням майстра стало докладне передавання навколишніх речей, які сяяли, переливалися, були природними. Це вдалося завдяки винайденню фламандськими художниками рецепту масляних фарб, якими користувалися й італійські майстри.

Видатними творами Північного Відродження є картини *Пітера Брейгеля Старшого*. На його полотнах красиве існує поруч із потворним, радість — поруч із трагедією. Так відображав митець реалії того часу. Назви картин промовляють самі за себе: «Тріумф смерті», «Танець під шибеницею», «Сліпі», «Каліки».

Своїми творами північні майстри намагалися показати зворотний бік життя — невпевненість у майбутньому, страх, порушення звичного способу життя.

Чільне місце у німецькому мистецтві Відродження посідає *Альбрехт Дюрер* (1471–1528). У його творчості відображено драматичні події історії Німеччини того часу. Дюрер вирізнявся характерною для майстрів Відродження різноманітністю вподобань: він цікавився анатомією, математикою, інженерною справою, живописом і виготовленням гравюру.

Дюрер у 13-річному віці зробив перший автопортрет, а з 15 років серйозно захопився живописом. Написав багато портретів своїх сучасників — тих, хто жив і діяв у ті буремні роки в Німеччині. Особливої майстерності Дюрер досяг у мистецтві гравюру, створивши понад 200 творів. Використовуючи відомі біблійні сюжети, він вкладав у них новий зміст. Відома серія гравюру «Апокаліпсис», де під виглядом давнього Вавилону, що наклав на себе Божу кару, художник зобразив папський Рим. Дюрер прихильно ставився до Реформації, що розгорнулася в Німеччині, підтримував вимоги повстанців у Селянській війні. Обурений розправою над ними після завершення війни, митець розробив ескіз пам'ятника повстанцям. Головним у ньому було зображення селянина, враженого мечем у спину, що підкреслювало нищій характер придушення повстання.

Одним із найкращих творів А. Дюрера вважають гравюру «Святий Ієронім». Митець надзвичайно майстерно зобразити святого, заглибленого в читання книги, із обличчям, осяяним спокійною мудрістю людини похилого віку. Поруч із Ієронімом сидять собака і лев — вірні друзі святого, що символізують підкорення його розуму всіх живих творінь. В образі Ієроніма митець прославив людську мудрість, плекаючи надію на те, що вона допоможе змінити цей світ.

Учитель. Знову підіємо проміжні підсумки. Отже, Північне Відродження, молодше за італійське на 100 років, переймалося проблемами оточуючого світу, умовами повсякденного життя людини, страхом перед змінами. Італійські майстри бачили в людині піднесене, героїчне, сподівались на визволення й розкріпачення людини в майбутньому.

6-й учень. *Гуманізм. Культ античності. Характерні риси ренесансної культури й літератури.* В епоху Ренесансу виникає й утверджується нова самосвідомість людини, її нова суспільна позиція. Людина усвідомлює свою унікальність, власну силу, талант. І це докорінно відрізняє її від людини Середньовіччя. Якщо остання свої досягнення приписувала традиції, то індивід ренесансної епохи був схильний приписувати всі свої заслуги виключно собі. Тому цілком закономірно, що після тисячоліття панування християнсько-аскетичної ідеології настала моральна реабілітація людини, з'явилося обґрунтування безмежних можливостей її творчості та вдосконалення, гідності. Уявлення про людину як активного творця своєї долі, а не просто раба Божого істотно вплинуло на політичну культуру суспільства, у якій із часів Відродження набувають розвитку ідеї демократії, парламентаризму, запровадження республіканського ладу замість монархічного.

Фундаментом нового змісту культури стає гуманізм. Поняття «гуманізм» вводять у XV ст. самі творці нової культури. Богословському знанню, ученню про Бога, релігійній схоластиці вони протиставляли «пізнання тих речей, котрі стосуються життя та моралі і котрі удосконалюють та прикрашають людину». Називаючи себе гуманістами, вони виражали цим самим спрямованість своїх життєвих та наукових інтересів не на божественні, а на людські справи. У центрі їхньої уваги постає жива людська особистість; вони вважали, що благородна людина — це гуманіст, «аристократ духу». Одним із ідеалів розвитку особистості на той час був ідеал всебічної обдарованості, універсальності здібностей, котрий для багатьох стає не винятком, а радше — правилом. Творчому генію гуманістів були підвладні філософія, живопис, література, інженерна справа, архітектура й медицина. Італійський гуманіст XV ст. *Джованні Піко делла Мірандола*, автор вислову «хто не філософ, той не людина», присвятив прославленню величі людини промову «Про людську гідність».

Благородною та досконалою людину робить не приналежність до знатного роду, а оволодіння культурою. У міру того, як людина усвідомлює себе творцем власного життя й долі, вона стає необмеженим хазяїном над природою. Світ знову, як і в античну епоху,

набуває єдності та цілісності. Реабілітація природи загалом сприяла і реабілітації природи людського тіла зокрема. На протигагу релігійним уявленням про нього як про темницю душі, осередок гріха, воно постає як джерело радості й задоволення. Гуманізм відкидає аскетичну ідеалізацію страждань і ницості людини та відстоює її право на радість та насолоду реальним земним життям. Людина розглядається як творець, подібний до Бога, і навіть перевершує його. Упевнена у своїх силах особистість ренесансного типу вже не потребує релігійної регуляції, яка не тільки обмежувала її свободу, а й принижувала її гідність.

Англійський гуманіст *Френсіс Бекон* (1561–1626) у книзі «Новий органон» стверджував, що відчуття людини є головним джерелом його знань, а наука має бути дослідницькою. Він обґрунтував індуктивний метод раціонального пізнання, основними компонентами якого були: індукція, аналіз, порівняння, спостереження, експеримент.

Андреас Везалій (1514–1564) виклав результати своїх анатомічних дослідів у книзі «Про будову людського тіла». Теорію кровообігу створювали іспанський лікар *Мігель Сервет* і англійський дослідник *Вільям Гарвей*.

7-й учень. У поширенні природничих і гуманітарних знань, розвитку освіти взагалі значну роль відігравали університети, що виникли в Європі ще в XIII ст. Гуманістичний рух кінця XV — початку XVI ст. частково проник до університетів і зробив їх на деякий час центрами передових ідей. Іноді гуманісти засновували свої навчальні заклади. Так, 1530 року у Парижі було засновано гуманістичну школу — Колеж де Франс (на протигагу Сорбонні, де вплив мали теологи богословського факультету). Характерним для пізнього Середньовіччя є виникнення добровільних товариств-академій, які згодом перетворились на справжні наукові центри.

Поширенню знань і піднесенню культури сприяло відкриття історичного значення — винахід книгодрукування (бл. 1445), яке здійснив німецький майстер *Йоганн Гутенберг*. Центрами книгодрукування в Європі стали Базель, Венеція, Париж, Ліон, Страсбург. Друкарні та книжні лавки перетворилися на своєрідні центри культури, довкола яких гуртувалися гуманісти, письменники-публіцисти, оформлювачі книг. Сприяючи небаченій досі швидкості обміну інформацією, книгодрукування допомогло краще пізнати навколишній світ.

1-й учень. 1456 року португальські кораблі досягли Зеленого Мису, а 1486 року експедиція Бартолемеу Діаша обігнула африканський континент із півдня, поблизу мису Доброї Надії.

Колонізуючи узбережжя Африки, португальці водночас посилали кораблі у відкритий океан, на захід і південний захід. У результаті на мапі світу з'явилися невідомі раніше Азорські острови.

1492 року сталася надзвичайна подія — італієць Христофор Колумб, що переїхав до Іспанії, у пошуках шляху в Індію перетнув Атлантичний океан і відкрив новий континент — Америку.

1498 року іспанський мандрівник Васко да Гама обігнув Африку й успішно провів свої кораблі до берегів Індії.

З XVI ст. європейці проникають у Китай і Японію — країни, про які раніше в Європі знали дуже мало.

З 1510 р. починається завоювання Америки. У XVII ст. було відкрито Австралію.

Змінилося уявлення про форму землі: кругосвітня подорож португальця Фернана Магеллана підтвердила здогади про те, що вона має форму кулі.

2-й учень. Межі світу ніби розсунулися. Торговельні шляхи тепер пролягли через океани, зв'язуючи між собою континенти. Так завдяки видатним географічним відкриттям почалася перша фаза створення глобальної цивілізації.

Для Європи усе це мало вкрай важливі наслідки. Змістилися торговельні центри: Середземномор'я втратило своє старе значення, поступаючись місцем Голландії, а пізніше — Англії. Найважливішим результатом відкриття і колонізації нових земель стала «революція цін», їхнє різке підвищення на товари завдяки збільшенню видобутку золота й інших благородних металів і зниження їхньої вартості. Нові ринки збуту дали потужний імпульс розвитку промисловості й торгівлі.

Учитель. Важливо також розуміти, що соціально-економічні наслідки Великих географічних відкриттів були далеко не однозначними.

3-й учень. Племена майя, ацтеків і інків, що жили в Америці, уже мали свою державність, але за рівнем цивілізованості відставали від Європи. У процесі колонізації, що тривала до середини XVII ст., ці давні цивілізації загинули.

Через нестачу робочих рук до Америки почали завозити рабів із Африки: Португалія, Голландія, Англія, Франція реанімували, здавалося б, давно відмерле явище работоргівлі. Чисельність населення Африки різко скоротилася.

4-й учень. Серед відкриттів, на які була так багата ця епоха, одне посідає особливе місце завдяки впливу на розум людини: це геліоцентрична теорія польського вченого *Ніколи Коперника*, що дозволила по-новому побачити Всесвіт і місце в ньому Землі

та людини. Раніше центром світу вважали нерухому Землю зі світилами, що оберталися навколо неї. Тепер точка відліку змістилася. Земля перетворилася на незначну порошинку в Космосі. Картина світу набагато ускладнилася.

Ідею Коперника підтвердили його послідовники — італійський мислитель *Джордано Бруно* й астроном *Галілео Галілей*.

Юрій Дрогобич (1450–1494) прославив своє рідне місто Дрогобич і всю Україну в ренесансній Європі. Із 1481 р. він був ректором Болонського університету, опікувався життям студентства, отримав ступінь бакалавра мистецтв. Відомо також, що він був астрономом та астрологом і навіть писав астрологічні прогнози для Папи Римського.

За деякими даними, Ю. Дрогобич навчав М. Коперніка у Краківському університеті, коли повернувся до Польщі.

5-й учень. Прорив, зроблений наукою, поглибив її розрив із церквою. Конфлікти з нею часто завершувалися для вчених трагічно: пригадаймо долю Дж. Бруно, якого спалили як еретика, Г. Галілея, якого змусили зректися своїх поглядів. Твори, у яких висловлювалися нові ідеї, вносили до списків заборонених книг.

ГАЛІЛЕО ГАЛІЛЕЙ

Печаль мерця в обличчі Галілея:
Або зректись істини й ума,
Або — автодафе! Душа німа
Згортається в темнотах, як лілея.
Кат з чотками, немов з петлею рея,
Стоїть над ним — і виходу нема.
Там жах вогню, тут подлості страма,
Там смерть, а тут прислужницька ліврея.
Він кається й хрестив своє чоло,
А потім жартома сказав: «Синьйори,
Все ж крутиться Земля, що б не було!»
Те слово чути крізь віки і гори,
Що десь на дні облудної покори
Кипить, як правди вічне джерело.

(Д. Павличко)

6-й учень. В архітектурі митці епохи Відродження відмовились від усього, що нагадувало готику. Під впливом римської спадщини найдосконалішими вважали споруди, увінчані куполом.

Споруди епохи Відродження прикрашали й інші елементи, запозичені з античної спадщини: колони, пілястри, трикутні фронтони, напівкруглі арки, левові голови та оголені немовлята, вінки з плодів і квітів, листя аканта тощо.

Основу ренесансного стилю в архітектурі заклали видатні зодчі (Брунеллескі, Альберті, Браманте, Палладіо — Італія; Леско, Делорм — Франція), які приділяли значну увагу світським спорудам. Досконалість пропорцій, простота фасадів, просторі інтер'єри — характерні риси нового архітектурного стилю, який не пригнічував людину, а навпаки — звеличував її.

7-й учень. Гуманістичні мотиви проникають і в музику цієї епохи. Зокрема, розвиваються вокальна й інструментальна поліфонія, світська музика. Епоха Відродження завершується зародженням нових музичних жанрів — сольної пісні, кантати, ораторії та опери.

IV. ЗАКРІПЛЕННЯ ЗНАТЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК

Аналітична робота

- ▼ Прокоментуйте вислови найвідоміших представників епохи Відродження.
 - Коріння людського буття полягає у свободі волі, а останню можна реалізувати лише через реальне діяння. (*Данте Аліґ'єрі*)
 - Головне для людини — уславити себе земними вчинками. (*Франческо Петрарка*)
 - Людина може сягати Бога, а може стати нижчою від худоби. (*Леонардо да Вінчі*)

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Уміти характеризувати епоху Відродження, знати її найвідоміших митців; скласти усний твір за одним із висловів діячів цієї доби.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

- ▼ Продовжте речення: «У порівнянні з іншими літературними епохами, які ми вивчали, доба Відродження для мене...».

ДОДАТОК ДО УРОКУ 34

ЦЕ ЦІКАВО!

Із записів Леонардо да Вінчі

- «Мої предмети народилися з простого й чистого досвіду, який є справжнім учителем».